

10. Espazio publikoa garraibide gisa

1. Sarrera. Garraibideen arloan bi asmakizun garrantzitsu eman dira azken bi mendetan, hirigintzan eragin handia izan dutenak, onerako eta txarrerako: Trena eta kotxea.

- Trenaren hastapenak: James Watt eta lurrin-makina, 1784an patentatua; Richard Trevithick eta “*South Wales*” lokomotorea, 1814; Ipar Amerikako mendebaldearen konkista burdinbideen bidez, 1870-1918. Burdinbideak hirirako oztopo gisa: Tolosa, Zarautz, Gasteiz

Burdinbidea hirigintzaren ardatz gisa: Arturo Soria y Matta-ren Madrilgo Hiri Lineala (500 metro zabala), 1885 (kasu honetan, tranbiaren inguruan diseinatua).

Burdinbidearen inguruko 3 hirigintza-utopia: Edgar Chambless-en “*Roadtown*”, 1910; Reginald Malcolmsonen “*Metro-hiri lineala*”, 1957; Boutwell eta Mitchellen “*Hiri hertsatua*”, 1969.

- Kotxearen hastapenak: Karl Benz (1885) eta Henry Ford (1908an Ford-Ta muntai-katean ekoizten hasten da). 1895. urtean 5 kotxe daude Estatu Batuetan; 1928an, aldiz, 21.308.159.

Kotxeek eragindako hirigintza-arazoak konpontzeko utopia estatubatuarrak: Moses King, 1908; Harvey Wiley Corbett, 1923; Hugh Ferriss, 1929; Raymond Hood, 1930.

Utopia europearrak: August Perret, “*Etxeen hiribidea*”, Tours, 1922; Ludwig Hilberseimerren “*Hiri bertikala*”, 1925.

Le Corbusierrek kotxeak behean antolatu ordez, gora eramaten ditu: 3 miloi biztanleko hiri garaikidea, 1922; Ville radieuse, 1930; Rio de Janeiro, 1929; Montevideo; Sao Paulo, 1936; “*Obus plana*”, 1934, Argel; “*Hiru giza-kokaguneak*”; Hiri-industrial, 1942.

Frank Lloyd Wright eta “*Broadacre city*”, 1932-1959 (akre bat = 4.000 m², ~63x63 m), kotxean oinarritutako aldirijarraitu eta etengabea.

Oinezkoen eta kotxearen arteko banaketa: “*Radburn eredua*”, Clarence Stein eta Henry Wright, 1928, New Jersey, AEB (“*A town in which children need never dodge motor-trucks on their way to school*”). *Superblock*ak eraikitzen dira, oinezkoen eta kotxeen bideak elkar aldenduz.

Le Corbusierrek hiri oso bat benetan eraiki behar izan zuenean, sare aberats eta konplexua proposatu zuen, oinezkoak eta kotxeak bananduz: Chandigarh, India, 1951an proiektatua; proiektuan 7 bide mota ezberdin daude; errealitatean 8. bide mota bat gehitu zitzaion: bizikleten bidegorria; kotxeak, oinezkoak eta berdeguneak geruza ezberdinetan daude. V1: Eskualde-igarobidea; V2: Hiribide nagusia (kapitolioa, geltokia eta unibertsitatea lotzen ditu); V3: Espalorik gabeko bidea, trafikorako bakarrik; V4: Dendek, zinenez, liburategiez eta abarrez hornituriko ohiko “kale nagusia”; V5: Etxebizitzetara gerturatzeko bigarren mailako kalea edo adarra; V6: Etxeko atarira daraman zidorra; V7: Ekipamenduak (eskolak, kirolguneak...) dituzten parke linealak; Sektore bakoitzeko neurria: ~792 x 1.219 m.